

TISZTELGÉS MARTONYI JÁNOS ELŐTT

(Párizs, 2024. július 11.)

Nagykövet úr,

megtisztelő számomra minden meghívás, amelyet Ön intéz hozzám. Egyúttal a személyes barátság gesztusának érzem. Kétszeresen is köszönöm.

Ráadásul ma este abban a túlságosan ritka örömben van részem, hogy egy nagy magyar és egy nagy európai munkássága előtt tiszteleghetek aktív életének őszebe forduló szakaszában.

Martonyi János a *La Continuité de l'Histoire* szokatlan címmel olyan szövegek, előadások és beszédek gyűjteményét jelentette meg, amelyek hosszú diplomáciai életét jellemezték. Szokatlan cím, mert művének fejezeteit a diszkontinuitás szövi át, figyelmen kívül hagyja ugyanis mind a szövegek kronológiáját, mind pedig a témák homogenitását. Ez a szerkesztés a könyvet még élőbbé teszi, miközben a lehető legjobban szimbolizálja és illusztrálja Martonyi János gondolkodásának és tevékenységének egységét és gazdagságát. Egy személyes történet folytonosságát, amely a miénk is. A miénk, mindannyiunké, akik részt veszünk a közéleti tevékenységben – mi európaiak, és különösen mi magyarok és franciák. Nagyon megható számomra, hogy a Habsburg Ottó Alapítvány úgy döntött, hogy ezeket a szövegeket Molière nyelvén is kiadja.

Ez nem egy visszaemlékezés. Itt azt találjuk, ami az emlékiratok sorai között van elrejtve, és paradox módon azt, amit – ha túl szerények vagy visszafogottak – az emlékiratírók nem mernek az utókorra hagyni. Köszönöm, kedves János, hogy megmutattad nekünk egy olyan élet tükrének másik oldalát, mint a tiéd.

A műveltség és a tettek embere, aki soha nem választotta el egyiket a másiktól, Martonyi János a 18. századi értelemben vett „becsületes ember” mintaképe. Önmagát „értékek által vezérelt realistiként” jellemzi. Olyan ember, aki hosszú időre visszatekintve igyekszik megérteni a történéseket, de azzal a céllal, hogy hasznos és hatékony legyen a jelenben, a mi századunkban, amelyért mi vagyunk felelősek. Túl sok történelmi beszámoló vádaskodik vagy mentegetőzik. Martonyi János számára a figyelemfelkeltés, a magyarázat és a cselekvésre ösztönzés a lényeg, miután mások megközelítését is figyelembe vette. Gondolatait átítatják a keresztény univerzalizmus legjobbjai, a felvilágosodás és az európai béke forradalmának érvelése, a béke, amelyet az emberiség történelmének két legszörnyűbb háborúja után közösen építettünk. Ha a Habsburg családot nem számítjuk, Martonyi János a magyar diplomaták közül a legfrankofónabb, de az Európáért küzdők között is a legmagyarabb.

Mit tanulhatunk, ha meghallgatjuk Martonyi Jánost papírra vetett gondolatait?

1 – Magyarország olyan nemzet, amelynek különleges, mégis példaértékű a sorsa. Pascale Andreani majd arról beszél, hogy mit fedezett fel „belülről”, Budapesten élve és magyarul tanulva. Ismerjük a nagy magyar tragédiákat: Mohács, 1848, Trianon, 1956 novembere. Ami csak Önöknek van, az Szent István koronája, a magyar szuverenitás halhatatlan jelképe, amelynek története Magyarország valószínűtlen, mindig leküzdött megpróbáltatásainak összefoglalása. Az

1222-es Aranybulla, alig néhány évvel az angol Magna Carta után, a szabadság kiáltványa, amihez hasonló a hosszú monarchikus francia történelmünkben ismeretlen volt. Ez a „történelmi alkotmány” a mi megközelítésünkben igen meglepő fogalom, amelyre a magyar Alkotmánybíróság még ma is hivatkozik, és amely az angol szokásjogi hagyományt és az írott alkotmányok gyakorlatát ötvözi. Ez a kollektív szabadságjogok védelmét biztosítja. Martonyi János könyvében elmondja, hogy a magyar nyelvben ugyanaz a szó vonatkozik az egyéni és a kollektív szabadságjogokra. Hozzáteszi, hogy egész életét az a vágy vezérelte, hogy a nemzeti kisebbségeket elismerjék a nemzeti döntéshozatali folyamatokban, a magyar meglátásokat pedig az európai döntéshozatali folyamatokban – különösen az emlékezetes magyar uniós elnökség idején 2011-ben.

Martonyi János megközelítése minden, csak nem nacionalista. Rámutat arra, hogy a Habsburgok alatt a magyarok megszokták, hogy egy olyan multinacionális térségben élnek, ahol a kapcsolatokkal nem Budapesten foglalkoztak. Martonyi hazáját másokéval összehasonlítva – olyan szerénységgel, amit én különösen bátornak jellemeznék – ráadásul ezt írja: *„Nem vagyunk se jobban, se kevésbé bűnösök, mint más népek. Pont olyanok vagyunk, mint ők.”*

A visegrádi csoport egyik úttörőjeként és szellemi alkotójaként ésszerűen mutat rá, hogy Nyugat- és Közép-Európa között nincs szakadék, csak történelmi különbségek.

2 – Most pedig térjünk rá a történelemre. Habsburg Ottótól tanultuk, hogy a népek közötti béke a kollektív emlékek megbékélésével kezdődik. Ezért hoztuk létre a Történelemtanítás Európai Megfigyelőközpontját. El kell kerülnünk a kettős átkot. Paul Valéryét, aki szerint *„A történelem a legveszélyesebb termék, amely valaha is kikerült az emberi agyból”*, és George Orwellét, aki világhírű regényében így fogalmazott: *„Aki a jelent irányítja, az irányítja a múltat, és aki a múltat irányítja, az irányítja a jövőt.”* És azt az átkot is, amelybe a Kontinens keleti része két évvel ezelőtt ismét belesodródott.

Martonyi János az 896-tól 1919-ig tartó magyar külpolitikáról vallja: *„A történelem véletlenek sorozata. Nem zárt rendszer.”* Még kifejezetten utal is Heisenberg bizonytalansági elvére. A nagy teleológiák – vallási vagy pogány, keresztény vagy kommunista – kudarcot vallottak: nem volt parúzia az 1000. évben, sem proletárdiktatúra 2000-ben. Igen, a múlt lehetett volna másképp is, még ha Isten maga sem tudja meg nem történtté tenni azt, ami megtörtént. De nincs értelme arról álmodozni, hogy mi lett volna, ha a magyarok megpróbálnak úgy tárgyalni a Fenséges Porával, mint a románok. Ahogyan arról sem, hogy mi történt volna, ha IV. Károly 1917-ben különbékét tudott volna kötni. Mindazonáltal a véletlen elve hatalmat ad nekünk a jelen és a jövő alakítására.

Száz évvel Trianon után Martonyi János a tragédiát így „csodává” változtatva látja: a magyarok függetlenek és egységesek, még a határaikon túl is. *„Száz év magány után (áthallás Gabriel Garcia Marquezre) itt az ideje, hogy megértsünk és elfogadjunk másokat, a nyelvüket, a kultúrájukat, az elképzeléseiket és a törekvéseiket, amelyek néha eltérnek a miénktől.”*

3 – Ezzel elérkeztünk az identitásról szóló vitához. Martonyi ebben arra buzdít, hogy ne maradjunk a történelem foglyai, de ne hagyjuk figyelmen kívül se a történelmet. A csoporthoz

tartozáshoz kötődő identitás nem lehet kizárólagos. Emlékeztet arra, hogy Habsburg Ottó egyszerre volt magyar és európai. Bibó István mutatott rá, hogy az az ország, amelynek a tekintélyes Mária Terézia osztrák főhercegnője volt, nem létezett. Ő Magyarország „királya” volt, és férje, egy toszkánai nagyherceggé előléptetett francia herceg lett a császár – egyszerűen azért, mert annak a nőnek a férje volt, akit mindenki császárnőnek nevezett. Az egyetlen brit konzervatív képviselő, akit valaha európai parlamenti képviselővé választottak, azt mondta beiktatási beszédében: „*Britnek születtem, európainak fogok meghalni.*” A Brexit után a tizenkét csillagos zászló díszítette a sírját. Martonyi János Nagy Imre megpróbáltatásait idézi fel, aki magyar hazafisága és kommunista hite között örlődött.

A szerző Magyarország példáját is felhossa, hogy igazolja, a nemzet nem feltétlenül korlátozódik egy területre. És joggal érvel amellett, hogy nem tudunk európai identitást teremteni anélkül, hogy ne építenénk a nemzeti identitásokra. Robert Schuman szavaival: „*Európa a civilizáció kontinense.*” Innen ered a három domb szimbóluma: az Akropolisz, a Golgota és a Capitolium (ez magyarázza a könyvborító választását). A Kontinensen a legelterjedtebb kép mindazonáltal és egyszerűen a kereszt...

*

Az európai elnökség féléves ciklusa első napjaiban sok sikert kívánok a magyar elnökségnek! Az európai és nemzetközi kontextus történelmi felelősséget ró Önökre. A felelősséget, hogy erősítsük az uniót – nem egyszerűen azért, hogy jobban éljünk, hanem azért, hogy közösen cselekedjünk a kihívásokkal, veszélyekkel, mindenféle fenyegetésekkel szemben –, de egyben együtt aknázzuk ki ennek a példátlan évszázadnak a hatalmas lehetőségeit.

Legyen Martonyi János politikai testamentuma ennek a gondolatnak a breviáriuma!

Alain LAMASSOURE